

Familien som bygdeboka glemte

Tynset i flomtida. Sandvold vestre ute på flata nærmest elva, på høyre side. Repro Anno Musea i Nord-Østerdalen, nr. MINØ.020074

Et gammelt bilde med utsyn over Enga og den gamle garden Sandvold vestre på Tynset var lagt ut på Facebook-sida *Gamle bilder fra Nord-Østerdalen* i april 2022. Med det fulgte blant annet en diskusjon om nedlagte gardsbruk på elveslettene langs Glomma. Det fikk meg til å tenke på et lite minne etter faren min, Rolf Skjøtskift. Han kom opprinnelig fra Oppdal, men bodde det meste av livet på Tynset. Han tilhørte

den litt sjeldne typen som syns det var helt naturlig å snakke til fremmede folk på gata. Det gikk som oftest helt bra, for han var alltid høflig, men det kom gjerne ikke så mye konkret utav det. En gang ble det annerledes.

Det var sommeren 1980 og Rolf kom gående over Torvet på Tynset. Der ble han oppmerksom på en litt eldre dame som så ut som om hun hadde god tid. Han satte

ned farten, kikket på henne, sa et eller annet og de kom i prat. Damen fortalte at hun skulle hjem til Oppdal, men at det var veldig lenge å vente på buss. Full klaff! Å møte oppdalinger på Tynset var noe av det triveligste Rolf visste. Videre fortalte hun at hun hadde vært på en tilstelning på Tron ungdomssenter, som var et av Rolfs hjertebarn på Tynset. Klaff igjen! Og som om ikke det var nok, fortalte hun at hun var gammel tynseting, født på garden Sandvold vestre ute på Enga, og at hun hadde bodd der til hun var 8 år. Hun hadde fine barndomsminner derfra. Da var det bare en ting å gjøre for Rolf, og det var å be damen med hjem til kona Borghild for mat og kaffe og mer prat.

Damen het Anna Hagen, var født i 1905 og var kårkjerring på garden Innesto Gorset i Oppdal. Det ble en lang samtale om mange ting, og mest om gamle dager. Rolf var så nærværende at han skrev ned historien hennes nokså snart etterpå. Året etter sendte han den som en artikkel til

lokalavisa, og den er hovedkilden til denne artikkelen.

Siste familie på Sandvold vestre

Rolf og Borghild fikk høre ei interessant og til dels trist historie fra Sandvold og familien som sist bodde der. Så trosset de regnvær og langt, bløtt augustgras og dro en liten tur utpå Enga og besøkte tuftene etter den nedlagte garden. Bare et eneste minnesmerke stod igjen nå, en gammel høylåve med kjørbu og åpne glugger. Anna kikket inn gjennom en stor, åpen glugg på den ene veggen, og hun kjente igjen det store høystålet, med dør ut til det som en gang hadde vært fjøset. 67 år var gått siden den gang. Det ble en spesiell dag for damen som bare ventet på buss.

Anna sin far het Embret (Ingebrikt) Hylen og var født på Kvikne i 1870. I yngre år arbeidet han som styrer ved Kvikne Forbruksforening. Mora het Kristine Nerhoel, var født i 1877 og kom fra Lønset i Oppdal. De giftet seg i Lønset kirke i 1904.

*Anna Hagen og Borghild Skjøtskift ved låven på Sandvold vestre i 1980.
Foto: Rolf Skjøtskift*

En liten bryllupsfest for nær slekt, noen venner og naboer ble holdt på Tynset, der Embret hadde kjøpt seg gard en del år før. Folketellinga for 1900 oppgir at han, mora Ane og søstera Mari har fast bosted der. Nå ble de snart flere.

Anna og de fire søsknene hennes Ivar Anton, Einar, Annar og Anne Kristine var alle født på Sandvold vestre, eller Holann som de kalte garden i dagligtale. Hele familien tok navnet Sandvold som etter-

navn. Alle barna vokste opp, unntatt Annar som døde av hjernehinnebetennelse i 1912, bare 2 år gammel.

Garden Sandvold vestre er omtalt i Ivar Streitliens Bygdebok for Tynset, bind 1, under gnr. 39 bn. 2. Der kan vi lese at den var en del på handel. Den lå ute på elveslettene, var fradelt garden Framnes og bygd opp med hus fra 1850-tallet. Foruten Framnes lå det en gard til like ved, fortalte Anna, men den er ikke nærmere omtalt i

Embret og Kristine Sandvolds bryllup 1904.

Stående bak fra venstre: Barbro Framnes (f. 1888, nabo), Helge Kjæreng (f. 1855), Erik Framnes (f. 1890, nabo), Iver Andreas Hylén (f. 1891, nevø av brudgom), Morten Sandtrøen (f. 1859, nabo), brudgom Embret Hylén og brud Kristine Nerhoel, bak brudeparet Elling Nerhoel, (f. 1885, bror til bruden), videre Olaf Hoel (f. 1850, fra Lønset), Øyvind Hoel, (f. 1884, sønn av Olaf og senere lensmann i Oppdal), Olaf Sandvold (f. 1877 fra Sandvoll østre, nabo), Anne Framnes (f. 1886, nabo).

Sittende, fra venstre: Mari Kjæreng (f. 1872, gift med Helge), Guri Sandvold (f. 1843 fra Vindal på Lønset, mor til Olaf), Mari Hylén (f. 1864, søster til brudgommen), Ane Hylén (f. Brattbost 1830, mor til brudgommen), Hanna Hoel (f. 1849, gift med Olaf), Dorthea Nerhoel (f. 1888, søster til bruden), Gudrun Sandvold (f. 1879, kona til Olaf), Marit Røsten? (f. 1874).

Barna på venstre side: Magnhild, Klara og Anna Kjæreng.

Barna på høyre side: Marie Elisabeth, Gunvor (på morens fang) og Hans Kolbjørn Sandvold. Helt til høyre: Henrik Stiessen jr., fotografens sønn.

I bakgrunnen skimtes garden Sandtrøen og Tronfjell. Foto: Henrik Stiessen

Sandvold vestre / Holann i september 1912, og Embret Sandvold med huslyd. Foto: Henrik Stiinessen

bygdeboka, og heller ikke navngitt. Noen ufullstendige opplysninger om kjøp og salg av Sandvold vestre tidlig på 1900-tallet, samt navnet Embret Sandvold, er så vidt omtalt i bygdeboka. Men at Embret hadde en stor familie og bodde der i mange år, står det ingenting om. Så her i bygda var de glemt, og Anna hadde ingen kontakter på Tynset da hun var her i 1980. Nå gir gamle fotografier, opplysninger i bygdebøker for Kvikne og Oppdal, pantebøker og folketellinger, samt Annas fortelling, en god dokumentasjon.

Anna fortalte at år om anna var flommen en umildt gjest på Holann. De måtte ha båt i beredskap, og kjellere fyltes med vatn. En gang hun åpnet kjellerluka, ble hun stående og speile seg i vatnet. Enkelte vårer måtte fjøset evakueres på grunn av oversvømmelsen.

Hun hadde mye godt å si om faren sin. Han var snill, og han var dyktig. De årene han eide garden, rakk han å sette opp nytt våningshus. Kurøsta ved Hemstadvangan

var vårseter til Holann, og hit måtte de flytte tidlig før flommen oversvømte garden. Sommerseter hadde de ved Øvre Dølvadet ved Orkla langt inni Kviknefjella. Det var ei seter som hørte til Hylen på Kvikne. Dit var det et par dagsreiser med buskap og flyttelass. Anna og søsknene var med på disse setrene hver sommer. Det er lyse og gode minner, fortalte hun. Og aller best var det å være på Dølvadet, det var barndommens sommerparadis.

Embret Sandvold så seg etter hvert ingen råd for å fortsette som bonde nede ved Glomma. Han begynte å se seg om etter gardar som var til salgs. Han bestemte seg til slutt for å kjøpe en av Gorsetgardene i Oppdal, et par kilometer nord for sentrum. Kjøpesummen var 12 500 kroner, og med på kjøpet var det hjemkjørt tømmer til nytt fjøs, står det i Oppdalsboka. Etter at familie og buskap var kommet seg til seters, kjørte Embret flere flyttelass til Oppdal, elleve mil hver vei med hest og vogn. Siste turen gikk over «alle fjell», og

Anna var med fra Dølvadet. Sammen med faren og to hester med vogn kjørte hun fjellveien over Orkeldalen, forbi Store Orkelsjø og ned til bygda. De kom fram til sitt nye hjem, Gorset i Oppdal om kvelden den 13. juli 1913. Da var Anna 8 år gammel.

Ny tilværelse i Oppdal

«E' vart så skuffa da e' fekk sjå den nye hemen min. Det va' så bratt og stenåt rundt husa, så e' va' rent på gråten», sier hun 67 år etterpå. Kontrasten til de flate sandvollene nede ved Glomma der hun hadde trivdes så godt, var stor. Og livet ble ikke bare lett i Oppdal, formidler Anna. I Oppdalsboka finner vi flere opplysninger. Allerede året etter, den 8. august 1914 døde

mor til Anna, bare 36 år gammel. Dødsårsaken var et sprukket blodkar. Det var et hardt slag for Embret og de fire barna. Men de måtte klare seg i sitt nye miljø. Allerede da de bodde på Tynset, hadde Embret si søster Mari Hysten (født 1864) vært tjenestefante hos dem. Hun ble dem til Oppdal og nå ble det hun som tok seg av husstellet og barna. Hun bodde hos dem i alle år siden, var som et familiemedlem og fungerte som mor, husmor og budeie. De fikk kjøpt seg seter i Langvelldalen, i fjellet øst for Fagerhaug. Etter hvert som Anna ble større, tok hun mer og mer del i seterstykket. Og far Embret var driftig. I 1918 stod nytt fjøs med stall og låve ferdig, og i 1931 satte han opp ny, stor hovedbygning i laftet tømmer.

Den sommeren Anna var 13 år, kom bud inn til setra om at hun og broren Ivar skulle få bli med til Tynset en tur. De gikk fram til Fagerhaug og møtte faren som kom med to hester. Han var blitt spurt om å kjøre flyttelass for lensmann Øyvind Hoel som skulle flytte fra Trysil til Oppdal, via Tynset. Turen ble en opplevelse jeg aldri glemmer, sier Anna. Den varte ei hel uke. De fikk se seg godt om på Tynset etter 6 års fravær. Og de overnattet blant annet på Fosbakken, på Kvikne og trolig på Ulsberg skystasjon.

Så rammet en ny tragedie. Embret Sandvold drev slåttonn sammen med sønnene sine, Ivar og Einar. Det var en het sommerdag og de to ungdommene ville springe den ene kilometeren for å få seg et bad i elva Alma. Under badinga ble de tatt av et dragsug og begge to druknet. De var da 18 og 21 år gamle. Dette hendte den 8. august 1926, på dagen 12 år etter morens død. De klarte knapt å sette ord på sorgen som fulgte da.

Åra gikk og Anna var blitt voksen. En annen Nord-Østedsfamilie hadde også

Anna mistet begge brødrene sine i drukningsulykke i 1926. De ble begravet på Oppdal kirkegard. Foto: Rolf Skjøtskift

slått seg ned i Oppdal. Det var Amund Hagen fra Vingelen, en jernbanemann som i 1919 hadde kjøpt garden Stølen, en kilometer nord for Gorset. Han hadde fem sønner og Anna ble gift med den eldste, Asbjørn Hagen. Da Embret etter hvert ble eldre, ble det så Anna og Asbjørn flyttet til Gorset og ble brukere der. De hadde mjølkekyr til midt på 1960-tallet, deretter sauedrift fram til fjøset brant i 1968. Asbjørn døde fra henne i 1965. I 1980 var det sønnen som drev garden og Anna var kårkjerring. Og fra 1980 var det igjen sauedrift der, ifølge Oppdalsboka. Annas yngre søster Anne Kristine som bodde i nærheten, var mye på besøk og til god hjelp. Hun hadde hatt arbeid som sydame og vaktmester ved Stølen skole.

Rolf avslutter artikkelen sin slik: «Anna har et langt og omskiftende liv å sjå tilbake på. Men herdet som ho er blitt i livets harde skole, tar ho fremdeles både motgang og gleder med stor sinnsro og styrke.»

Rolf og Borghild holdt kontakten med Anna i flere år og hadde mye glede av det.

De besøkte henne på Gorset flere ganger. Anna døde i 1993.

Nedlagt gardsbruk

Embret Sandvold hadde kjøpt Sandvold vestre for 8250 kroner allerede i 1896. Selgeren var Erik Hektoen som var gift med Elen Brattbost og drev hennes slektsgard på Kvikne. Embrets mor het Ane Brattbost, så trolig hadde de en god relasjon eller et slektskap. Av en eller annen grunn ble skjøte ikke tinglyst. Men ved en utskifting i 1903 er Embret Sandvold oppført som eier. Han hadde tydeligvis planlagt lenge å flytte fra garden, for allerede i 1911 solgte han den til en Ole Gjerdrum fra Våler i Solør. Her er det Erik Hektoen som gir skjøte direkte til kjøper. Den handelen kunne ikke ha godt så bra, for Gjerdrum gir skjøtet tilbake til Embret Sandvold i 1915. Det ser ut som om Gjerdrum ikke har klart å gjøre opp for seg, og Embret fikk altså skjøtet på garden tilbake.

Men i 1917 ordnet det seg endelig. Da solgte Embret garden til sin gamle nabo

Den restaurerte låven tar vare på minnet om Sandvold vestre. Foto: Tore Skjøtskift, 2022

Morten O. Sandtrøen for 25 000 kroner, og skjøte ble gitt. At det tok så lang tid å få solgt på Tynset, er kanskje årsaken til at Embret ikke fikk tinglyst skjøte på Innesto Gorset før i 1919?

Det kom ingen nye folk til Sandvold vestre, så Anna og familien hennes var de siste som bodde der. Morten Sandtrøen delte opp garden og videresolgte, husene ble revet og flyttet. Den enetasjes stua ble hytte i Aumdalen. Dattera Marit og svigersønn Even Moen overtok setra på Kurøsta. I dag er det barnebarnet deres, Eli Moen Løkken, som eier den. Bergsvein Holmen og Sigrid Kalbækken eier jordene rundt garden og den gamle låven som fremdeles står der. De har i senere år satt den i stand så den har blitt et fint kulturminne. Sigrid kommenterer på facebook at på innsida av låvedøra står det skrevet at det ble spilt til dans på låven flere ganger rundt 1930, og at det på området er funnet en sølvmynt datert 1531.

Kilder:

- Rolf Skjøtskift: Bare minnene tilbake for Anna. Østlendingen 1981
- Ivar Streitlien: Tynset bygdebok, bind 1. 1972
- Olav Trygve Hagen: Kvikne, ei bygdebok, bind 2. 1951
- Kvikne gårds og slektshistorie, 2001
- Nord-Østerdal tingrett: Pantebøker 1912-13, 1913-15 og 1917-18
- Folketelling 1900
- Grete Høgseth: Gards og slektshistorie for Oppdal, bind 1. 2001
- Arvid Skogseth: Gards og slektshistorie for Oppdal, bind 8. 2019
- Facebook: Gamle bilder fra Nord-Østerdal 2022: Kommentarer ved Sigrid Kalbækken og Eli Moen Løkken

Takk til Tore Skjøtskift for velvillig hjelp til søk i gamle kilder.